

ՀԱՆԴԵՍ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Ս. ՆԵՐՍԷՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՅԻ

Հայկական գրականութեան, եկեղեցւոյ և նաեւ ժամանակին քաղաքական դիպաց մէջ՝ որքան բարձր և պայծառ տեղի ունեցաւ Ներսէս Լամբրոնացի, կարծեմք քիչ շատ յայտնի է այսօր ամեն մերազգի բանասիրաց, և ոչ սակաւ օտարաց ալ, թէ և ոչ ըստ բաւականի և արժանեաց այնպիսի անձին՝ որ անզուգական և քաջանշան կոչուածներէն մէկն է. և գուցէ իր ժամանակին նախանձու և հակառակութեան ամեն մուրէն աւելի զօրաւոր և լուսաւոր էր իր վարքն և փառքն՝ յատակ և ուղիղ աչաց, որք թուի թէ աւելի քան զմեզ յետինքս՝ ճանչցան աւոր յարգը և գերազանցութիւնը. ինչուան աւելի սրատես կենակիցք ալ՝ թափանցեցին իր կենաց ապագայ յառաջադիմութեան և մեծութեան։ Որով մէկն այն կենակցաց, Սամուէլ Վարդապետ, անոր իբր 40 ամեայ եղած ատեն գրեց համառօտիւ վարքը, և կ'ապսպրէր՝ որ իրմէ վերջը ուրիշներ ալ չարունակեն զայն, որպէս զիյնչլայ որ Սովսիսի փերդոյահօր, Դաւթի Անյաղթի և անոնց նմանեաց պէս՝ մուսացուի ասոր վարքն ալ, որոց հաւասար կը դասէր զսա։ Միւս կենակից մ'ալ, Գէորգ Սիկեռացի, յետ մահուան գրեց գեղեցիկ գովաբանութեամբ վարքը. և անոր մերձաւոր մ'ալ՝ քեռորդին Ներսէս քահանայ՝ վայելուչ և սրտառուչ յիշատակներ զրած է քե-

ՊՐԱԿ Գ.

ուոյն վրայ առ Մարիամ մօրաքոյր իւր և քոյր Լամբրոնացւոյն։ Շատոնց կը ճանչնայինք ասոնց գրուածները, զոր և հրատարակած ենք 'ի շարի Հայկական Սոփերաց (Հատ. Ժե). այլ այն ատեն չունէինք և նոր ստացանք Ներսիսի Պաշտօնէին և ձեռասկիզբն ճառային՝ ինչպէս ինքն զինքը կ'անուանէ, Խաչատրոյ մը՝ արդարեւ սրտաբուղիս և մտաբուղիս Ողբքը, զոր հրատարակեմք 'ի Պրակիս. և բանիմաց ընթերցողն ինքնին վկայէ հաւատարիմ սպասաւորին մեծ ճանաչումը, մեծարանքն ու սէրն առ Տէր իւր սքանչելի. որով ինքնին ծառայն ալ՝ այս իր պարզ և ուսմական գրուցուածովն՝ ոչ աննշան գրական աւանդ մը թողած է մեր դպրութեան մէջ, յայտ է թէ աւելի ազնիւ զգացումովն քան ճարտար շարադրութեամբ. որոյ և սաստկագոյն բացատրութիւնն կը կնքէ խօսքը և սիրտը, փափաղելով յետ և 'ի վերայ գերեզմանի Տիրոջ՝

«Դառնալ ի հօղ. ինձ կեանք չըպիտի»։

Անշուշտ այսպիսի զգացումն և յետին սպաս կամ ծառայութիւն պաշտօնէին առ Տէրն իւր և վարդապետ՝ աւելի քան 'ի Դպրութեան՝ մեր բարոյական պատմութեան մէջ ազնուագոյն յիշատակաց մէկն պիտի համարուի 'ի յարգուած զսիրտ։ Եւ ո՞վ կրնայ անտարբեր ըլլալ առ սիրտ սիրուն և ցաւած,

ՈՂԲԹ Ի ՏԵՐ ՆԵՐՍԱԼՍ ԱՐՀԻԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՏԱՐՍՈՐՆԻ

ԱՍԱՑԵԱԼ ԻՈԶԱՏՈՒՐ ՊԱՇՏՕՆԵՒ ՆՈՐԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԻ

Ա՛՛՛՛՛. զահ թողում, զամօթ մոռանամ²,
 Ձիմ լուսեղէն³ Տէր մեծարեմ,
 Ձիւր սննդեան պարտքըն⁴ վճարեմ:
 Ածեմ զուշովս ու դառնամ ի միտ,
 Երբ զիմ ճարակ⁵ Տէրն յիշեցի,
 Լոյսըս գնաց, ուժըս պակասեաց,
 Խեղքս ու Հոգիս իմ գումարեցաւ⁶,
 Յիշեմ զիմ Տէրն ի Ներիւրնին⁷,
 Յիշեմ զիմ Տէրն ի Նարեկացին⁸.
 Յիշեմ զիմ Տէրն առջև կանթեղին⁹,
 Յիշեմ զիմ Տէրն ի յեկեղեցին.
 Յիշեմ զիմ Տէրն ի տանն ի զգեստին,
 Յիշեմ զիմ Տէրն ի բազմախաչին⁹.
 Յիշեմ զիմ Տէրն առջև խորանին,
 Յիշեմ զիմ Տէրն ի պատարագին:
 Առ ձեզ խօսիմ Հին կտակարանք¹⁰,
 Եկէք որ լանք զի անպիտացաք.
 Ե՛՛՛ Սողոմոն, զի անպիտացար,
 Ե՛՛՛ Դանիէլ, որ խոպանեցար:
 Ե՛՛՛ Արարածք, լաց որ փակեցար,
 Ար՛ եկ Դաւիթ՝ որ անպարտեցար.
 Առնում լալով վայիս ձայնակից
 ԸզնովՀաննէս զորդին Որոտման:
 Ե՛՛՛ Ժողովէ զՏեսին ու պահէ,
 Ձի այլ չկայ Տէրն որ մեկնէ:
 Բայց լաց ու վայ տուր ինձ գերելոյս,
 Ձի քո նրման Տէր եմ կորուսել¹¹.
 Դառն տեսար դու զՏէրն ՚ի խաչին,
 Ես դառն տեսայ զիմ Տէրն ի տախտին.
 Դառն լուար գու զծարաւին,
 Դառն լուայց ես զօրն աղմկին:
 Լացողք թղթոց կաթողիկէից¹²,
 Եկէք ու լիք վայիս ձայնակից.
 Չունինք այլ Տէր որ հասկըցնէ,
 Եւ ոչ այլ գրող որ նոր նորոգէ:
 Ե՛՛՛ Կառքեալդ Տարսնոնցի¹²,
 Ու ան ամբոխէ գրանայ որ լսեցի.
 Ե՛՛՛ Աթանաս¹³ լալոյս ձայնակից,
 Բանքըս քո են պատարագի:
 Բայց իմ հսկող Տէրն չերեի,
 Ոչ մեկնուի ու ոչ բացայայտի.
 Ոչ այլ պայծառ քարոզն ասուի,
 Ոչ այլ նրման քեզ Տէր գրտանի:
 Ոչ ի քո բանք այլ որ տոչորի,
 Ոչ այլ հսկող թեքրդ քարածի.

Ոչ այն անբուն ակըն բողորի,
 Ոչ այլ հեղեղ արցունքն իջանի¹⁴.
 Անտանելի հեծն այլ չլըսի¹⁴.
 Չայնեմ վանիցն¹⁵ որ Հովիւ չունի,
 Կարօտ եղև արթուն Հովուի.
 Ու, Ա՛՛՛ 16, ու զայս բանս այլ գրեցի,
 Որ ո՛վ լինի զերթ զինք չլինի:
 Իմ Տէրն արթուն էր յամեն տեղի,
 Կիրթ էր ու վարժ ամեն իմաստի.
 Կենօքն սուրբ էր և ոչ քո պիտի,
 Վարուքն անբիծ նման Մովսիսի.
 Սրտին ողորմ նման Պօղոսի,
 Աղքատասէր նման Յիսուսի:
 Ներսէս պսակ էր յեկեղեցի,
 Զարթուցանէր զամենն ի բարի.
 Ներսէս ոչ առ ծովիցն ի տեղի,
 Հեղ և հանդարտ արթնոցն ի բարի:
 Ներսէս արթուն էր գէմ գիշերի,
 Հանէր ի գլուխ զցայգն ի կարգի.
 Հետ սահմանէր զկարգն ՚ի տեղի,
 Հետ խոկալով գրէր գրուի.
 Երբ առաւօտս լինէր ցորեկի,
 Սկիզբն զնէր նա պատարագի¹⁷.
 Ներսէս ցասումն էր ընդդէմ ախտից,
 Զար խորհրդոց չառնէր նա տեղի:
 Բայց զուարթուն էր ի պատարագի¹⁷,
 Հեշտ և կամակ եղբարցն ամենի.
 Ներսէս աղբեր անցամաքելի,
 Ունէր ի գլուխն ի յիւր գովելի¹⁷.
 Հետ տոչորէր յաղագս ամենի,
 Հետ արտասուէր ՚ի պատարագի¹⁷.
 Ներսէս վստահ էր ՚ի սէրն Յիսուսի,
 Մեղաւորաց տայր զեկեղեցի.
 Յիշէր ըզբանն մեծ տէրունի,
 Թէ ես եկի վանց մեղաւորի:
 Ներսէս այրեացն էր խնամածու
 Սրբոցն հեշտ տեղի խօսելու.
 Ունեւորացն օրինակ բարւոյ,
 Չունեւորացն էր տուն կենալոյ:
 Աւա՛ղ¹⁸ մտացն որ դադարեցաւ,
 Աւա՛ղ գրչին որ խոպանացաւ,
 Աւա՛ղ բանին որ պակասեցաւ,
 Աւա՛ղ տեսոյն որ թառամեցաւ.
 Աւա՛ղ բառին որ նուաղեցաւ,
 Աւա՛ղ գերեաց որ որք մնացաք:

Դու, Տէր, գըտար որում ցանկացար ¹⁹,
Դու, Տէր, հասար ում կարօտացար.
Դու, Տէր, առեր զոր վաստակեցեր,
Դու, Տէր, տեսար որում ջանացար.
Դու, Տէր, տուար որում անուանեցար,
Դու, Տէր, հանգիար զի աշխատեցար:
Եւ աղաչեմ զիմ Տէրդք բարի,
Զեւարնունդ ծառայս քո գերի,

Որ զայս լալոյ բանս գրեցի:
Գիտեմ որ մերձ կաս այժմ Յիսուսի,
Ծունըր կրկնես վասն իմ ցանկալի.
Տուր աղաչանս ինձ աղերսալի,
Դառնալ ի հող, ինձ կեսնք չըպիտի ²⁰,
Փառք Աստուծոյ յուսոյն մերոյ և Տեառն
Յիսուսի Քրիստոսի այժմ և միշտ և յաւի-
տեանս յաւիտեանից ²¹:

- 1 ԺԳ դարու աշխարհաբառ գրուածոց մէջ ա՛մ արգ կամ մի՞թէ բառեց նշանակու(թեամբ դործ-
ածուած է. իսկ հօս մայի նոր և անսովոր
ձայնարկութիւն կամ բացառականութիւն մ'է,
որով և նշանական աղբու սկզբնաւորութիւն
Ողբումը:
- 2 Թուի թէ թաշատուր իր նուաստ և ծառայա-
կան անտիմանը յիշելով՝ մեկդի թողու զամբ
ազէտ և անգրագիւր երևնալու:
- 3 Ամենէն գեղեցիկ և զօրաւոր բառ իր տիրոջ
գերազանցութիւնն իմացընելու կը գտնէ Լ-
սէպէ կոչումը:
- 4 Իրմէ՛ ի՛ Ներսիսէ սնած ըլլալուն, կամ ինչպէս
յետոյ կ'ըսէ, յետանա՛ղ ըլլալուն փոխարէն:
- 5 Իբր բազմաշնար, ամենաշատ օգնական:
- 6 Գեղեցիկ և աղբու բացատրութիւնք կրից,
միանգամայն և լեզուի:
- 7 Հետեւեալ տողերով թաշատուր կը յիշէ Լամ-
բրոնացւոյն սովորոյթը, աղօթքի կեցուածքը
և կերպը, և յետոյ իր գրաւոր երկասիրու-
թիւնը. «ցաւիմք՝ որ լիմացանք Ներքինին ինչ
ըլլալը, տեղ թէ գրուած:
- 8 Իր նման մարդու և կրակոտ հանձնարոյ՝ Նարե,
կաշուոյ վրայ՝ մեծ համարումն ունէր Լամբրո-
նացւոյ, և կոչէր զնա Հնչոյալ ի՛ մօրհի. և անոր
հարաւոր Աղօթարդոյ ալ մեկնութիւն գրած է.
կամ այս գրուածը կամ Նարեկացւոյն աղօթք-
ները ջերմեանադու(թեամբ կարգալը՝ կը յիշէ
թաշատուր:
- 9 Ասով և հետեւեալ տողերով կը յիշէ Ներսիսի
աղօթքը ջերմեանանք և պատարագիւր Բալա-
թուլ եպիսկոպոսական շուրջառով և եմփո-
րոնի:
- 10 Կը սկսի յիշէ և Թուեւ արն սուրբ կտակարա-
նաց գրեթէ՛ որոց վրայ Մեկնութիւնն գրած է
իբրտար լուսամիտ խոսք. ինչպէս են Մարմո-
նի գրոց, Աւակաց, Ուսաստու(թեան, Ժողովողի
և Երզրոց երգերը. Արարածոց կամ Մնացոց
գրոց մեկնութիւնն թէ և մեր ձեռքը հասած
չէ, այլ գիտեմք որ ուրիշ տեղ գտուի: Իսկ Իա-
նիէի մեկնութիւնը չգիտեմք թէ ժուր գտուի:
— Ազգմոսի մեկնութիւնը յիշէ կանչելովը. Ե՛կ
Իսաի(թ, և այլն. — և Յովսաննու Յայտնու-
թեան մեկնութեան թարգմանութիւնը՝ գե-
ղեցիկ դարձուածքով.
« Ե՛կ Ժողովէ զՏէրին ու պահէ,
Զի աւլըկայ Տէրն՝ որ մեկնէ »:
- 11 Այս ետքի գրուածը յիշելով՝ հեղինակին
(Յովհ. Աւետարանի) և իրեն և անոր ու իր

- Տէրոյ մէջ նմանութիւն կը գտնէ. նա զՅիսուս
գտուն (սարգսեալ) տեսաւ ի խաչին, իսկ
ինքն թաշատուր իր Տէր գտան ի տախտին,
վերջին հիւանդութեան և աղբու կամ փորի
սաստիկ ցաւով որով և մեռաւ, տախտակի
կամ անկողնակի վրայ:
- 12 Երկու յիշատակներովս կ'իմացնէ որ Լամ-
բրոնացւոյ երազ միտքն և ձեռքն Կաթողիկէից
ալ Պողոսի Առաքելոյ թղթոց ալ մեկնութիւն-
ներ գրած կամ՝ ըլլան, որք մեր ձեռքը
չեն հասած, գուցէ գտուին ուրիշ տեղ:
- 13 Ասով յիշէ Լամբրոնացւոյ զիսաւոր երկասի-
րութիւնը, Պատարագի Մեկնութիւնը, և հե-
ղինակ մեր Պատարագի աղօթից համարի իրա-
ւամբք զՍ. Ա(թմանա, վասն զի ասոր անուամբ
գտուած Պատարագաբարոց նմանագոյն է մերս
բան ուրիշներուն:
- 14 Գովելով զՆերսէս՝ կրկին բացատրութեամբք
յիշէ անոր արտասուայ առատութիւնը յաղ-
թին, որ և գերադոյն շնորհք մ'է սրբոց:
- 15 Սնշուշտ Սկեռայ վանից կը ձայնէ:
- 16 Իբրեւ երջմանական ձայնարկութիւն մը, Աս-
տուծով, Թուի կանչել, թէ ով որ ալ զայ յա-
ջորդ լանահայր՝ չպիտի կարենայ հասաստորիչ
իւր Տիրոջ, որոյ լաւութիւնները զարձեալ սկսի
յիշէ յետագայ տողերով:
- 17 Այսքան սուկ սակալ յիշէն Ներսիսի պա-
տարագելը և արտասուելը՝ կը յայտնէ գովելոյն
մեծ ջերմեանադու(թիւնը և սրբութիւնը, օ-
րովք արժանի էր երկնից վրայ պայծառանա-
լու՝ եթէ և գրաւոր պայծառութիւն չունէ-
նոր յերկրի:
- 18 Արժանաւոր աւագանք թէ գովելոյն և Թէ
գրոյն. և մեզի իսկ, որ յիրաւի մեծ գանձերէ
գրկուած կրնանք ըսուիլ Լամբրոնացւոյն տա-
րարամ մահուամբ. որ եթէ այնքան գործու-
նեայ կենաց և քիչ ամաց մէջ այնքան գրուած
թողած է հեղինակորեն կամ թարգմանաբար,
որքան ան աւելի թողած է՝ իրարը՝ եթէ գէթ
Մորհարարոյ չափ ապրած ըլլար: (Սա 71 ա-
մաց վախճանած է, նա 48):
- 19 Այս և հետեւեալ տողիւք կ'ուզէ ըսել, որ թէ և
չուս մեռաւ, սակայն զու հասար փափագա-
ծիդ, աշխատանացդ հանգիստ գտար, և այլն:
- 20 Ինչոյց այսու բանիւդ անմահանաս և դու ընդ
Տիրոջ, որոյ անշուշտ և յերկրի լաւ ծառայե-
ցի:
- 21 Յետ Ողբոցն գրուած էր այս փառաբառ-
ութիւնս ալ ի հեղինակէն թէ յօրինա կողմէ: